

Pēdējo reizi rediģēts 2011.gadā.

Brāļu draudzes (hernhūtieši) Kauguru pagastā

1638. gada revīziju aktis min Gaides māju, kas no 1765. gada Brāļu draudžu kustības laikā ir hernhūtiešu saiešanas nams. 1825.-1872. gados te atrodas Kauguru pagastskola. Pieminekļu valdes uzskaitē ar pirmo Nr. reģistrēto lauku arhitektūras objektu 1947. gadā nodedzināja čigānbērni, tur sakurot ugunsgrāvu.

18. gs. atbalstu latviešu zemniekos gūst šeit ienākušais hernhūtisms – reliģiska kustība, kas modina apspiestās tautas cerības uz labākiem laikiem un dzīvi. Tā izveidojusies Saksijā 1727. gadā, bet tās pirmsākumi rodami ilgi pirms tam. Vidzemes hernhūtiešu brāļu draudzes kustība ietekmēja lielas Vidzemes daļas kultūrvēsturisko attīstību, jo brāļu draudžu darbība deva iespēju arī latviešu zemniekiem pašiem aktīvi piedalīties tajā. Visiespaidīgākā „atmoda” esot bijusi starp Kaugurmuižas latviešiem, kur „toreiz visi meži esot skanējuši no dziesmām un visapkārt lūguši pēc žēlastības”, kā rakstīts Brāļu Unitātes Hernhūtes arhīva dokumentos. Šis laiks sakrīt ar tā saukto „apgaismības laikmetu”, kad, Rietumeiropas jauno ideju iedvesmoti, Brāļu draudžu kustībai atbalstu sniedz arī daudzi muižnieki, kā fon Cincendorfs, Kampenhauzens un fon Hallarte, kas Valmierā dibina semināru un pirmo Vidzemes Brāļu saiešanas namu. Pie tā atklāšanas klāt ir arī kaugurietis Šķestera Pēteris, kas kļūst par dedzīgu sludinātāju, pirms tam „palaidnīgu dzīvi vezdams”. Tā sauktais Kaugurmuižas pulciņš 1777. gadā bijis 157 „dvēseļu” liels. Pēc 1839. gada datiem, Gaides saiešanas namā bijuši 148 apmeklētāji, bet Rūnes saiešanā (dib. 1789) – 113.

Atsevišķu aplūkojumu prasa saiešanas namu arhitektūra.

Sākotnēji dievvārdu sludināšana noritējusi prāvākās dzīvojamās telpās, rijās, piedarbos, dažreiz pat ārā. Draudzēm nostiprinoties, pie esošām celtnēm, kā rijām, piebūvēja īpašus „dziedamos kambarus”, cēla atsevišķas saiešanas (namus). Tā Gaidēs skolai uzcelta īpaša piebūve, kura vēlāk nojaukta. Nams parasti plānots tā, lai tajā atrodošos klausītāju sejas būtu vērstas uz rītiem. Ceļot ņēma vērā arī estētiskos priekšnosacījumus, sākot ar vietas izvēli skaistā, kokiem apaugušā uzkalniņā vai birzī, kas noderēja dziedājumu akustikai, beidzot ar gadsimtiem koptu īpatnēju latvisku būvmākslu, kas atainojas ne tikvien arhitektoniskās, bet pat sīkākās detaļās, kā kalumos un kokgriezumos. Piemērs tam lai ir palielo telpu dēļ esošo pasiju balstu stabi, kas bez tam raksturīgi šiem saietu namiem iekšienē pilda dekoratīvu funkciju. Ārpus tiem latviešu lauku būvniecībā stabi sastopami vien lieveņu un citu ārējo ēku daļu balstos. Gaidēs bijuši vairāki šādi iekštelpu stabi, un kā senākai celtni grodu griesti un kulu grīda. Arhitekts P. Kundziņš Gaides saiešanas stabus atrod pārsteidzoši īpatnējus, kurās atbalsojoties „kāda tautas būvniecības sena skaņa”. Savā aprakstā „Brāļu draudzes saiešanas nami Latvijā” (No Latvijas Arhitektu biedrības rediģētiem rakstiem) viņš secina: „Saiešanu namu pieminekļi liecina, ka arī latviešu tauta kādreiz pati sev veidojusi savas kulta būves, piegrieždamās tādā kārtā arhitektūras uzdevumiem, kuros visur un vienmēr vērojami pilnīgākie sasniegumi”.

Vispār Brāļu draudzes saiešanas nami, lai arī ierīkoti vienkārši, jāvērtē kā tautas celtniecības izcili paraugi.